[1]איתן מושבך ושים בסלע קנך ואומר [2]שמעו הרים את ריב ה' והאיתנים מוסדי ארץ אחרים אומרים מנין לאיתן שהוא ישן שנאמר [3]גוי איתן הוא גוי מעולם הוא: ועורפין אותה בקופיץ מאחוריה: מ"ט גמר עריפה עריפה מחטאת העוף: ומקומה אסור מלזרוע ומליעבד: ת"ר [4]אשר לא יעבד בו ולא יזרע לשעבר דברי רבי יאשיה רבי יונתן אומר להבא [א]רבא אמר להבא דכ"ע לא פליגי דכתיב ולא יזרע כי פליגי לשעבר רבי יאשיה סבר מי כתיב ולא (א) יעובד ורבי יונתן מי כתיב אשר לא נעבד ורבי יאשיה אשר לשעבר משמע ור' יונתן אשר רבויא הוא: ומותר לסרוק שם פשתן ולנקר שם אבנים: ת"ר אשר לא יעבד בו ולא יזרע אין לי אלא זריעה שאר עבודות מנין תלמוד לומר אשר לא יעבד בו מכל מקום אם כן מה ת"ל ולא יזרע לומר לך מה זריעה מיוחדת שהיא בגופה של קרקע אף כל שהיא בגופה של קרקע יצא סריקת פשתן וניקור אבנים שאינן בגופה של קרקע ואימא אשר לא יעבד בו כלל ולא יזרע פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט זריעה אין מידי אחרינא לא אשר רבויא הוא: זקני העיר רוחצין ידיהן כו': ת"ר [5]וכל זקני העיר ההיא הקרובים אל החלל ירחצו את ידיהם על העגלה הערופה בנחל שאין ת"ל הערופה ומה ת"ל הערופה על מקום עריפתה של עגלה ואמרו ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו וכי על לבנו עלתה שב"ד שופכין דמים אלא לא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזונות ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לויה תניא היה ר"מ אומר [א]כופין ללויה ששכר הלויה אין לה שיעור שנאמר [6]ויראו השומרים איש יוצא מן העיר ויאמרו לו הראנו נא את מבוא העיר ועשינו עמך חסד וכתיב ויראם את מבוא העיר ומה חסד עשו עמו שכל אותה העיר הרגו לפי חרב ואותו האיש ומשפחתו שלחו [7]וילך האיש ארץ החתים ויבן עיר ויקרא שמה לוז היא שמה עד היום הזה תניא היא לוז שצובעין בה תכלת היא לוז שבא סנחריב ולא בלבלה נבוכדנצר ולא החריבה ואף מלאך המות אין לו רשות לעבור בה אלא זקנים שבה בזמן שדעתן קצה עליהן יוצאין חוץ לחומה והן מתים והלא דברים ק"ו ומה כנעני זה שלא דיבר בפיו ולא הלך ברגליו גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל הדורות מי שעושה לויה ברגליו על אחת כמה וכמה במה הראה להם חזקיה אמר בפיו עקם להם ר' יוחנן אמר באצבעו הראה להם תניא כוותיה דר' יוחנן בשביל שכנעני זה הראה באצבעו גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל הדורות [ג]אמר רבי יהושע בן לוי המהלך בדרך ואין לו לויה יעסוק בתורה שנאמר [8]כי לוית חן הם לראשך וענקים לגרגרותיך ואמר ר' יהושע בן לוי בשביל ארבעה פסיעות שלוה פרעה לאברהם שנאמר [9]ויצו עליו פרעה אנשים וגו' נשתעבד בבניו ארבע מאות שנה שנאמר [10]ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה אמר רב יהודה אמר רב כל המלוה את חבירו ארבע אמות בעיר אינו ניזוק רבינא אלויה לרבא בר יצחק ד' אמות בעיר מטא לידיה היזיקא ואיתציל ת"ר [ב]הרב לתלמיד עד עיבורה של עיר חבר לחבר עד תחום שבת תלמיד לרב אין לו שיעור וכמה א"ר ששת [ג]עד פרסה ולא אמרן אלא רבו שאינו מובהק [ד]אבל רבו מובהק שלשה פרסאות [ג]רב כהנא אלויה לרב שימי בר אשי מפום נהרא עד בי ציניתא דבבל כי מטו התם אמר ליה ודאי דאמריתו הני ציניתא דבבל משני אדם הראשון איתנהו א"ל ארכרתן מלתא דאמר רבי יוסי בר' חנינא מאי דכתיב [11]בארץ לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם וכי מאחר שלא עבר היכן ישב [ד](ומאחר שלא ישב היכן עבר) אלא ארץ שגזר עליה אדם הראשון לישוב נתישבה ארץ שלא גזר עליה אדם הראשון לא נתישבה [ה]רב מרדכי אלויה לרב אשי מהגרוניא ועד בי כיפי ואמרי לה עד בי דורא אמר רבי יוחנן משום רבי מאיר [ה]כל שאינו מלוה ומתלוה כאילו שופך דמים שאילמלי ליווהו אנשי יריחו לאלישע לא גירה דובים לתינוקות שנאמר [12]ויעל משם בית אל והוא עלה בדרך ונערים קטנים יצאו מן העיר ויתקלסו בו ויאמרו לו עלה קרח עלה קרח אמרו לו עלה שהקרחת עלינו את המקום מאי ונערים קטנים אמר ר' אלעזר [ו]שמנוערים מן המצות קטנים שהיו מקטני אמנה תנא נערים היו ובזבזו עצמן כקטנים מתקיף לה רב יוסף [ז]ודלמא על שם מקומן מי לא כתיב [13]וארם יצאו גדודים וישבו מארץ ישראל נערה קטנה וקשיא לן נערה וקטנה ואמר ר' פדת קטנה דמן נעורן התם לא מפרש מקומה הכא מפורש מקומן [14]ויפן אחריו ויראם ויקללם בשם ה' מה ראה אמר רב ראה ממש כדתניא רבן שמעון בן גמליאל אומר [ח]כל מקום שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני ושמואל אמר ראה שכולן נתעברה בהן אמן ביום הכיפורים ורבי יצחק נפחא אמר בלורית ראה להן כאמוריים ורבי יוחנן אמר ראה שלא היתה בהן לחלוחית של מצוה ודלמא בזרעייהו ניהוה הוה אמר רבי אלעזר לא בם ולא בזרעם עד סוף כל הדורות: ותצאנה שתים דובים מן היער ותבקענה מהם ארבעים ושני ילדים

רב

איתן מושבך ושים בסלע קנך. אלמא איתן הוא סלע: **מוסדי ארץ.** הם הרים וכל הר של אבנים הוא: **שהוא ישן.** ולא שהובא קרקעיתו מחדש מקרקע אחריתי: **גוי מעולם הוא.** היינו ישן: **מחטאת העוף.** דכתיב בה ממול ערפו (ויקרא ה): **כולי עלמא לא פליגי.** דהא כתיב ולא יזרע משמע להבא מדלא כתיב ואשר לא יזרע להוי משמע לשעבר: [ט]**מי כתיב ולא יעבד.** אי הוה כתיב אל נחל איתן ולא יעבד בו הוה משמע להבא אבל השתא דכתיב (ב) לא יעבד משמע לשעבר דאשר לאו לשון צווי הוא: **אשר לשעבר משמע.** אע"ג דלא יעבד להבא משמע הני מילי בלאו אשר אבל השתא דכתיב אשר על כרחיך מוכח עלה דלשעבר הוא: **רבויא הוא.** לא בא אלא לרבות כל עבודות כדלקמן דלא תדרשיה בכלל ופרט: **כופין ללויה.** כופין את מי שאינו רוצה ללוות את חבירו לדרך שילוהו: **ויקרא שמה לוז.** סיפיה דקרא היא שמה עד היום הזה ומיניה יליף דלא נתבלבלה ולא חרבה כדאמרינן [ב] כל מקום שנאמר עד היום הזה לעולם ולעולמי עולמים הוא: **שלא דבר בפיו.** דלא כתיב אלא וירמז באצבעו או בעקמימות שפתים כדלקמן: **ולזרעו.** כדאמרינן שאין מלאך המות שולט בהם: **שליוהו פרעה.** כדכתיב ויצו עליו פרעה אנשים וישלחו אותו: **אינו ניזוק.** אותו ההולך לדרך: **עד עיבורה של עיר.** שהוא יוצא ממנה והוא בבית המלון שבתוך שבעים אמה ושירים לבתי העיר: **בי ציניתא דבבל.** מקום הוא ובו דקלים הרבה כמו ציני הר הברזל (סוכה דף כט.): **לא נתיישב.** והיינו לא ישב אדם שם לא גזר אדם הראשון יישוב שם והיינו דאמרי אינשי איתנהו משני אדם הראשון שגזר עליו אדם הראשון יישוב דקלים ולא יישוב אחר: **שהקרחת עלינו את המקום.** שכשהיו המים הרעים היתה פרנסתינו להביא מים ולמכור: **מקטני אמנה.** שהיו דואגים שפסקה פרנסתם בשביל שנתרפאו המים: **ודלמא.** קטנים ממש הוו ועל שם מקומם נקראו נערים שהיו מן נעורן: **הכא מפרש מקומן.** יריחו:

ליהוו

עין משפט
נר מצוה

לח א ב ג ד מיי' פי"ד מהל' אבל הלכה ג סמג עשין ב:
לט ה מיי' שם הלכה ב:

◆

תורה אור השלם

1. וירא את הקיני וישא משלו ויאמר איתן מושבך ושים בסלע קנך: במדבר כד כא
2. שמעו הרים את ריב יי והאתנים מסדי ארץ כי ריב ליי עם עמו ועם ישראל יתוכח: מיכה ו ב
3. הנני מביא עליכם גוי ממרחק בית ישראל נאם יי גוי איתן הוא גוי מעולם הוא גוי לא תדע לשנו ולא תשמע מה ידבר: ירמיהו ה טו
4. והורדו זקני העיר ההוא את העגלה אל נחל איתן אשר לא יעבד בו ולא יזרע וערפו שם את העגלה בנחל: דברים כא ד
5. וכל זקני העיר ההוא הקרבים אל החלל ירחצו את ידיהם על העגלה הערופה בנחל: וענו ואמרו ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו: דברים כא ו-ז
6. ויראו השמרים איש יוצא מן העיר ויאמרו לו הראנו נא את מבוא העיר ועשינו עמך חסד: ויראם את מבוא העיר ויכו את העיר לפי חרב ואת האיש ואת כל משפחתו שלחו: שופטים א כד-כה
7. וילך האיש ארץ החתים ויבן עיר ויקרא שמה לוז הוא שמה עד היום הזה: שופטים א כו
8. כי לוית חן הם לראשך וענקים לגרגרתיך: משלי א ט
9. ויצו עליו פרעה אנשים וישלחו אתו ואת אשתו ואת כל אשר לו: בראשית יב כ
10. ויאמר לאברם ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה: בראשית טו יג
11. ולא אמרו איה יי המעלה אתנו מארץ מצרים המוליך אתנו במדבר בארץ ערבה ושוחה בארץ ציה וצלמות בארץ לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם: ירמיהו ב ו
12. ויעל משם בית אל והוא עלה בדרך ונערים קטנים יצאו מן העיר ויתקלסו בו ויאמרו לו עלה קרח עלה קרח: מלכים ב ב כג
13. וארם יצאו גדודים וישבו מארץ ישראל נערה קטנה ותהי לפני אשת נעמן: מלכים ב ה ב
14. ויפן אחריו ויראם ויקללם בשם יי ותצאנה שתים דבים מן היער ותבקענה מהם ארבעים ושני ילדים: מלכים ב ב כד

מסורת הש"ס

א) [נ"ל אמר רבא כ"ה בילקוט], ב) עירובין נד., ג) ברכות לא., ד) כ"ה ל"ג, ה) [ברכות לא. ע"ש], ו) [חגיגה יג.], ז) חולין ה. מ"ק ה, ח) חגיגה ה: מ"ק יז: נדרים ז., ט) ע' במהרש"א, י) [יומא נד. ע"ש ולע"ג].

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' ר' יאשיה סבר מי כתיב ולא יעבד אשר לא יעבד כתיב ור' יונתן סבר מי כתיב אשר לא נעבד אשר לא יעבד כתיב ור' יאשיה אשר לשעבר: (ב) רש"י ד"ה מי כתיב וכו' השתא דכתיב אשר לא יעבד:

◆

מוסף רש"י

אלויה. ליוהו בדרך (ברכות לא.). **בי ציניתא.** דקלים (שם). **ודאי דאמריתו.** לשון שאלה הוא, אמת הוא ששמעתי אומרים דבר זה של תימה (כתובות פו.). **ארכרתן מילתא כו'.** זה שאומרים תימות אדם הראשון הם, שהוא גזר על אותו מקום ליישוב דקלים (ברכות שם). **רב מרדכי אלויה לרב אשי.** רב מרדכי תלמידו של רב אשי היה (גיטין נט.). **שהקרחת עלינו את המקום.** שעד עכשיו היינו משתכרין להביא מים מתוקים מרחוק ומתפרנסין בכך ומשהמתיקו אבדו פרנסתן (מ"ב ב כג). **מי לא כתיב.** שאדם נקרא על שם מקומו ואפילו יחיד ואע"פ שאין מדבר בכל אנשי המקום, כגון פלשתים גבעונים אלא באיש אחד. כדכתיב נערה קטנה (חולין ה.). **וקשיא לן נערה וקטנה.** קרי לה נערה דהביאה ב' שערות וקרי לה קטנה דמשמע שלא הביאה ב' שערות (שם). **קטנה דמן נעורן.** הלא נערה לאו נערה ממש אלא על שם מקומה דמן נעורן (שם). **כל מקום שנתנו חכמים עיניהם.** לאדם שנידו, או מיתה או עוני. או מת או נופל בעניות (נדרים ז.).